

Posudek oponenta: Doc. ak. mal. Ivan Špirk

Autorka práce: Bc. Barbora Svrčinová

Název práce: Česká ilustrace dětské knihy v šedé zóně normalizace

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Ladislav Daniel, Ph.D.

Studijní program: Učitelství Vv pro SŠ

Obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro ZŠ a SŠ, český jazyk – výtvarná výchova

Typ studia: prezenční studium

Odevzdání práce: 2016

Kolegyně Svrčinová, z pohledu nároku na zadání Dp, vypracovala diplomovou práci, která, svým zaměřením a celkovým pojetím, tématu odpovídá. Téma knihy pro děti je na naší katedře frekventované a čas ukazuje, že je stále hodně aspektů tématu, které stojí za to zkoumat. Téma kolegyně je dokonce velmi přitažlivé a přináší velká očekávání. Téma normalizace je přehlíženo, respektive je neznámé. Objektivních zpráv, či alespoň pokusů o takové zprávy, nebude proto nikdy dost. Při pečlivém studiu diplomové práce se však zřetelně ukazuje, jak je téma složité, především nutností nejdříve alespoň do jisté míry porozumět kontextům.

V založení práce stojí opravdový a hluboký zájem kolegyně o ilustraci. O autorskou ilustraci s neokázalým přesahem do školských pozic, které jsou skutečně silně probádány a s dětmi intenzivně prožity. Skutečnost, že se diplomantka věnuje učitelské práci několik let a ne, jak bývá zvykem, „několik hodin...“, nese své výsledky.

Teoretická báze stojí na výběru autorit, které mají nepochybně svoji váhu, ale systematické studium šedé zóny dostatečně nereprezentují. Chybí významné kontexty, resp. text ukazuje, že není dosaženo potřebné porozumění pro dobu, která je v názvu. Ve skutečnosti srpnová okupace nastartovala neuvěřitelnou proměnu pozic a úrovně kultury, která se sice nemohla (?) jednoduše vrátit do padesátých let, protože by zřejmě, po úspěšných šedesátých letech nebyly společností tak jednoduše akceptovatelné jako zvolená forma normalizace. Ale že by se v jakékoliv kulturní oblasti kvalitativně nepropadalo, není pravdivé. Autoři, kteří regulérně patří do šedé zóny, dostávali rozhodně jiné texty ke zpracování, než bylo běžné na konci 60tých let a autocenzura byla obrovská ve všech oblastech kulturního života. Z UMRUM, kde učili vynikající učitelé a autoři – (Trnka zemřel 1969), Muzika vyhozen, Hoffmeister, Svolinský, vyhození... Staré bardy vyhnali z vedení ateliérů, tak jako v jiných oblastech byli nahrazeni bezpáteříky (jako byl např. kolegyně jmenovaný M. Houra). Přineslo to na jedné straně hrozivé propady po příchodu nakladatelstvími v šedesátých letech pro neschopnost odstředěných autorů, přišli i noví, které by bylo dobře v rovině ilustrace pro děti znát a na druhé straně je nutné pochopit roli a dopady způsobené omezením kvalitní produkce, a také prozkoumat několik jmen v ilustrátorské emigraci (např. J. Malák a V. Fuka), aby bylo možné činit odpovídající závěry. Důvěra v poměrně umírněné, ale v normalizaci psané, dobově obsahově stylizované, odborné texty z osmdesátých let (Holešovský, Stehlíková), kolegyni neprospělo. Chodské písně a pohádky str. 24 ilustrovala H. Melicharová (zřejmě Strnadellova žačka), rozhodně ne A. Scheiner. Knihy zakotvující českou moderní ilustraci pro děti ve světových souvislostech Strom pohádek I a II od S. Kolíbala nejsou v textu využity, přesto, že jeden z internetových náhledů je obálkou jedné z nich (viz teoretický úvod str. 27). Proč nejsou v Dp o knize použity pouze reprezentativní reprodukce, není zcela pochopitelné.

Několik málo zástupných jmen by bylo paradoxně reprezentovalo historii ilustrace i dobu normalizace lépe a především by poskytlo prostor pro potřebné pečlivější diplomantčiny analýzy a vlastní názory. Práce však odpovídá nepevně uchopeným teoretickým východiskům a zřejmé závislosti na informacích z odborné literatury. Na několika místech se až propadá do zmatku (viz str. 14 o člancích F. A. Soukupa, co si myslí F. A. S. o ilustrátorech. Co si ale myslí diplomantka?). Proč je klenotem dětské ilustrace Panuškova ilustrace Lovců mamutů, nebo kdo je P. Leichter, F. Smatek se nedozvíme, ale stran má diplomová práce 130! Desítky a desítky informací, bez vysvětlení, bez autorského postoje, bez kontextů. V oponentuře nelze ukázat a komentovat každý odstavec, jistě jsou mezi všemi těmi jmény i jména významná, která v čase obstála. Časté jsou odstavce soupisů jmen

vypsaných do řad, ty ale rozhodně nejsou souvislostmi... Padouch nebo hrdina, všichni jedna rodina. Sísův medailon je obsahově jiný, uzavírá dlouhou řadu medailonů (str. 35-73!), mezi kterými jsou i skutečné autority (Pacovská, Bednářová, Mrázková, atd). Text k P. Sísovi přináší nejhodnotnější vhléd do problematiky Dp. Navíc jeho knížka Zeď je sice pro děti, ale jde o inteligentní, objektivní a emočně silnou výpověď o době po r. 1968. Není zkoumána situace na konci 80tých let a přínos mladých autorů, kteří dodnes reprezentují nejvyšší ilustrátorskou kvalitu. F. Skála jun. dostal první ocenění za ilustrace již v r. 1984. On a jeho souputníci vysvobodili zacyklenou situaci v české knize pro děti takovou péčí o formy ilustrací, tak hlubokým porozuměním pro literární předlohu, že dávají vzpomenout na V. Preissiga, J. Weniga, či K. Lhotáka a stali se oporami nových špičkových vydavatelství pro děti - Meandru, Baobabu a jejich následovníků.

Autorská část ukazuje soubor citlivých černobílých perokreseb. Jeví se sice jako již viděné, pro kreslířčino zhlédnutí se v naivistickém konceptu pojetí, ale některé z nich překračují možná klišé a přinášejí osobitý pohled na skutečnost. Především ilustrace č. 2 Loučení a náhodně rovněž ležící postava č. 13 Světelní ptáci mají v sobě silnou výpověď. Reagují na složitý systém vnímání světa kolem nás a jeho následné zobrazování. Práce pro dětské diváky, kteří „nepoberou více informací“, nemůže dopadnout dobře a svojí plochostí se světa dětí ani nedotknou. Narativní pojetí, které moderními prostředky zobrazuje a spojuje autorské interpretace se skutečností a činí tak v náročných objevitelských modech jsou opakem schémat. Klíčovým nárokem na ilustrátory, který mají společný s učiteli je, s respektem ke skutečnosti (literárním obsahům) otevírat dětské potenciality, ukazovat svět v jeho rozmanitosti a složitosti. Jako dobrý příklad takového přístupu lze klidně poukázat na v Dp vyzdvíženou práci P. Síse.

V didaktické části práce 6 (str. 88-118), která je souborem 4 osmihodinových lekcí ve 4 třídách na ZŠ a bilancí práce na dotaznících, probleskuje textem chutí dětí do práce a odpovídající spokojenost kolegyně s vývojem a výsledkem práce některých tříd. Lze těmto postojům důvěřovat, přes poměrně riskantní sázku na vlastní literární text, zpracovaný navíc kolegyní i autorskými ilustracemi. Čtyři ročníky, 4 přístupy dětí, ale z textu Dp ani z dokumentace nezjistíme, jak se proměňoval učitelský záměr, jaké nároky byly před děti postaveny a skrze jaké obsahy a čemu se v hodinách naučili. Je beze sporu, že i práci s textem a jeho zkoumáním lze se k nějakým hodnotám dobrat, ale i kresba je téma a každá hodina by měla mít smysl pro minulé znalosti a budoucí vývoj. Nejsou formulovány učitelské záměry a ani práce s dotazníkem koncept neosvětluje. Úkoly jsou vypracovány, vyhodnoceny a rozděleny do kategorií. Analýza popisuje témata a přístup dětí, do jaké míry byly splněny nároky a očekávání diplomantky, zřejmě není. Některé dokumentované práce jsou ale vynikající, z popisů není zřejmé kdo, resp. jak starý žák je autorem, ale např. ilustrace 19, 21, 22, 23, 30 (zřejmě 7. třída) ukazují nespornou kvalitu. Popis dotazníkových odpovědí nepřináší hlubší porozumění pro učitelské záměry a koncept práce. Oceňuji otevřenost, s jakou jsou někdy kritické výsledky spolupráce se třídami kolegyní komentovány. Žádné uhlazování výpovědí, žádná neupřímnost. Skutečná reflexe vlastní práce by byla skutečně možná, pouze kdyby realizaci žakovské předcházela strukturovaná příprava učitele a ten by pak svá očekávání kriticky srovnal s výsledky dětí. Podstatou učitelského postoje je úplná zodpovědnost za výsledek dětí, úspěch i neúspěch hodiny nelze sejmut z učitele.

Okruhy k diskuzi u obhajoby:

- 1) Do jaké míry a co učitel učí ve Vv? V čem jsou úkoly učitele Vv shodné s hlavními předměty?
- 2) Čím lze a je třeba naplnit inspirující motivaci? Jaké knihy budete ukazovat v souvislostech současné ilustrace?

Závěrem vyjadřuji přesvědčení, že práce splňuje předpoklady k úspěšné obhajobě.

V Praze 26. srpna 2016